СЪЗДАВАНЕ НА ЦЕНТЪР ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗИ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО (CAPA)

ESTABLISHMENT OF A CENTER FOR AGRI-POLICY ANALYSIS (CAPA)

ДОКЛАД

БАЗОВИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПРОИЗВОДСТВОТО В СЕКТОР ЗЕЛЕНЧУЦИ

Предвиждания в средносрочен план – 2021 година

Април 2016

доц. д-р Божидар Иванов, Емилия Соколова

Консултанти:
проф. д-р У. Майерс, д-р Д. Бинфийлд

Изпълнител: Екип на Център за икономически анализи на селското стопанство към Института по аграрна икономика – София, в асоциирано партньорство с Изследователския институт по храни и аграрна политика на Университета Мисури

Важно: Всички становища, констатации, изводи или препоръки, изразени в тази публикация са на авторите и не отразяват непременно позицията на Института по аграрна икономика или Фондация „Америка за България".

*Финансирано с подкрепата на Фондация Америка за България по проект **„Създаване на Център за икономически анализи на селското стопанство (CAPA)"**.*

www.iae-bg.com
www.fapri.missouri.edu

Food and Agricultural Policy Research Institute
FAPRI
University of Missouri

СЕЛСКОСТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
ИНСТИТУТ ПО АГРАРНА ИКОНОМИКА

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ....3
МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД....4
ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДОПУСКАНИЯ....5
ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ....5
Площи....5
Производство....6
Средни добиви....7
Оранжерийно производство....8
ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ТЪРСЕНЕТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ....10
Потребление....10
Преработка....11
Износ и внос на зеленчуци....12
ЦЕНИ....14
ЗАКЛЮЧЕНИЕ....16
ПРОДУКТОВИ БАЛАНСИ....17
Продуктов баланс при домати....17
Продуктов баланс при пипер....18
Продуктов баланс при краставици и корнишони....19
ЛИТЕРАТУРА....20

РЕЗЮМЕ

През 2015 година се наблюдава увеличение на площите с домати, пипер и краставици, които достигат 7,2 хил. ха. През 2014 г. площите с 3-те култури паднаха до 6,3 хил. ха. Наблюдаваното увеличение идва по линия на площите с пипер, които достигат обичайните си нива от последните 2-3 години. Въпреки постигнатото леко увеличение, сегашните площи са крайно недостатъчни, за да задоволяват вътрешните нужди на потреблението и стоят далеч под нивата на площите дори преди 2007 година.

Производството с домати, пипер и краставици в страната през 2015 година се увеличава слабо, което се дължи основно на пипера. Най-отличителното е, че вносът расте, като на годишна база при доматите достига над 25%. Силното предлагане на зеленчуци отвън и спадът в цените е причина за силния внос. Заради действащото ембарго срещу Русия в Европа съществува насищане на пазара на зеленчуци, което е и причина за натиска върху цените.

Цените и при доматите и при пипера са с около 20% по-ниски отколкото през 2014 година. През 2016 година ниските цени ще се задържат, което е и продължение на конкуренцията и засиленото предлагане отвън. Положителното е, че има раздвижване в преработката на зеленчуци, като консервната промишленост съживява своята дейност. Очаква се над 45 хил. т. домати през 2015 г. да са предназначени за преработка, което е почти 2 пъти повече в сравнение с 2012 г.

Съседството на България с Република Турция поставя страната редом до един от най-големите производители на зеленчуци в света. Около 76% от Брутната селскостопанска продукция на Турция се пада на зеленчуците. Общото производство на зеленчуци достига над 28 млн.тона, като в последните години се увеличава. Наред с това се наблюдава преструктуриране на производството, като Турция увеличава производството на домати и краставици, както и на плодови зеленчуци. Намаление се наблюдава при кореноплодните, пипера и лука.

Турция, един от най-големите, както регионални, така и континентални производители на зеленчуци, отбелязва спад на годишна база януари-февруари 2016/2015 в износа на пресни плодове и зеленчуци с почти 73%. Най-голям е спадът към Русия, с почти 66%, но спад има и към Иран – 23%, Сирия – 45% и България – 26%.

Изкупните цени в Южна Турция на оранжерийни домати през март 2016 г. падат до под 0,2 евро за кг. Това доведе до протести на производителите недоволни, че в търговията на едро цените се покачват до над 0,9 евро за кг. Тези проблеми в зеленчукопроизводството на Турция доведоха до настояване и обмисляне на целеви помощи за производителите, което да ги спаси от загуби.

Холандия планира през 2016 година да достигне рекордно производство на домати – 900 хил.тона. Те ще бъдат произведени от 1760 ха. В същото време 85% от продажбите и пазарната организация се пада на организации на производителите.

Испания, другият голям производител на зеленчуци в Европа, също изпитва трудности в реализацията на продукцията, най-вече заради руското ембарго. Това води до излишъци, като проблем пред износа са тарифите. Докато вносът в ЕС се урежда на ниво ЕС, при износа всяка страна сама се договаря защото ЕС не действа като единен икономически субект.

МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД

Моделирането в сектор „Зеленчуци” е по-различно от прилаганите в другите сектори подходи, поради спецификата на производство и на пазара. Една от най-големите специфики е именно липсата на единен пазар и оттам на цена на продуктите. Макар и относително хомогенни като продукт, зеленчуците се различават по-качество и по вид, тяхната цена зависи и от сезона и място на предлагане, поради което трудно се стандартизират. Освен това, те в голямата си част не подлежат на дългосрочно съхранение и динамиката при цените варира, дори в рамките на дни.

Ограниченията и спецификите, наблюдавани в този сектор, дават основание за допускане извън това на „единната цена”. Това означава, че пазарът няма да се разглежда като единен, а като съставен от пазарни равновесия, формирани на различни териториални принципи. Потвърждение за това е например наличието на различни цени на вносна и на българска продукция, както и на различни цени в различните региони.

За разлика от останалите модели, при зеленчукопроизводството, не се използва трансмисията с глобалните пазари посредством международните цени, а се симулира частично равновесие между вътрешното предлагане и търсене. Постигането на равновесие между търсенето и предлагането дава равновесната цена.

Релевантността на моделирането се обосновава от надеждността на моделните функции, където за постигане на равновесната цена са включени всички елементи на баланса на търсене и предлагане. България не е нетен износител на домати, пипер и краставици, което би налагало постигнатата българска равновесна цена да бъде съобразена с цените на външните пазари, където се предлага.

България е силно зависима от импорта на зеленчуци, и в частност на разглежданите – домати, пипер и краставици, поради което равновесната цена се определя от еластичността на търсене на крайния продукт, зависещ от цената на дребно. В разработения модел, генерираната изкупна цена на разглежданите зеленчуци се основава на достигане на равновесие между търсенето на тези зеленчуци и предлагането им. Под внимание са вземат всички канали на снабдяване (вътрешни и външни), както и историческата еластичност на производството, търговията, преработката и потреблението спрямо цените. Този подход се основава именно на един работещ ценови механизъм, който управлява целия моделен процес.

При моделирането се допуска, че цените се формират при наличие на конкуренция и историческа обусловеност (независимо от каналите на доставка – от съседни страни или други външни източници), като липсва страна, откъдето да се транспонират цените.

Други важни допускания при осъществяване на моделирането са свързани с прилагането на различни елементи на аграрната политика, оказващи влияние върху сектор зеленчуци. При осъществяване на предвижданията се вземат предвид последните известни елементи и специфика на прилагане на европейски и национални политически мерки. Направени са допускания за нивото на развитие на технологиите на отглеждане на домати, краставици и пипер. Тези допускания се базират на експерти оценки, поради невъзможност за детайлно предвиждане на инвестиции.

ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДОПУСКАНИЯ

Предвижданията и основните допускания за развитието на макроикономическите показатели са представени в Таблица 1. Те включват данни за БВП, население, национален доход, валутни курсове, инфлация и т.н. Тези макроикономически показатели участват във формирането на производството, потреблението, търговията и тяхната динамика, най-вече на международните валутни пазари, се отразява на търговските показатели.

Макроикономическите показатели са важни защото определят икономическата рамка и влияят, както върху потреблението, чрез нивото на доходност и инфлацията, така и върху предлагането посредством инфлацията, валутните курсове и изменението на Брутния вътрешен продукт. В логическата рамка от допускания, които участват при изграждането на цялата моделна система, зеленчукопроизводството в страната се намира в конкуренция, не само с другите подотрасли на земеделието, но и в състезание с другите икономически отрасли. Тази надпревара се свежда до алокацията на ресурси, като при относителното изоставане в доходността и възвращаемостта на зеленчукопроизводството в сравнение с други подотрасли на земеделието, това дава стимули за намаляване интереса към зеленчукопроизводството и насочването към по-печеливши производства.

Инфлацията е мощен фактор, като високата инфлация може да доведе до забавяне на потреблението, а дефлацията се отразява позитивно на потреблението, но може да ограничи инвестиционните намерения на производителите. В България през последните години се наблюдават ниски нива на инфлация, както и слаб ръст на икономиката и отслабено евро, към което е свързан българският лев, което от една страна създава стабилност, но от друга задържа потреблението. При зеленчуците се чувства и по-силно ефектът, изразяващ се в това, че ниската покупателна способност поддържа висок дял на семейните градини, откъдето годишно се добиват около 30% от полските домати, пипер и краставици.

Таблица 1. Предвиждания на основни макроикономически показатели

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Номинален БВП (млн. лв.)	85483,49	87535,09	89723,47	91966,56	94265,72	99581,73
Реален БВП (млн. лв.)	84159,91	85597,83	87452,06	89462,79	91648,60	96752,34
Население (мил.)	7,07	7,02	6,952	6,892	6,85	6,78
Обменен курс (лв./евро)	1,7	1,65	1,6	1,6	1,55	1,55
Реален БВП/човек (лв.)	11893,11	12199,40	12575,24	12974,21	13386,32	14262,84
Средногодишна инфлация (%)	1,57	2,26	2,59	2,79	2,85	2,92

Източник: CAPA, на основата на прогнози от IHS Global Insight, НСИ и национални експертни оценки

ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ

Площи

През 2014 година, по данни на МЗХ, площите, заети с пресни зеленчуци в страната са едва 0,59% от използваната земеделска площ. Динамиката на площите с разглежданите зеленчукови култури след 2005 година показва тенденция на непрекъснат спад.

От 2005 година до момента площите, заети с пресни зеленчуци намаляват постоянно, като през 2014 година те са 29, 394 хил. ха. Реколтираните площи с пипер и домати през 2014 година са с 43% по-малко от площите с тези култури през 2005 година. Реколтираните площи с домати през 2015 година са 3,8 хил.ха, а площите с пипер са 3 хил. ха. Площите с краставици и корнишони се задържат на сравнително постоянно ниво – около 1 000 ха. Очакванията в краткосрочен аспект са за задържане на площите с тези култури. Общата площ, на която ще се отглеждат се очаква да е около 7,8 хил. ха. през 2021 година (без да се включват оранжерийните площи). Въпреки че зеленчукопроизводството е силно интензивен сектор, малкият размер на площите с основните зеленчукови култури показва структурно небалансираното развитие на българското земеделие. Това е повлияно както от въздействието на прилаганата аграрна политика, така и от въздействието на пазарните механизми (евтин внос, близост до страни с конкурентни предимства в отглеждането на зеленчуци полско производство). Въпреки, че с новата ОСП 2014-2020 се въвежда и обвързано подпомагане за отглеждане на зеленчуци, не се очаква то да допринесе в голяма степен за повишаване на площите, а по-скоро ще подпомогне задържането на производството и ограничаване на негативните тенденции.

Фиг. 1. Динамика на реколтираните площи до 2021 г., хил.ха

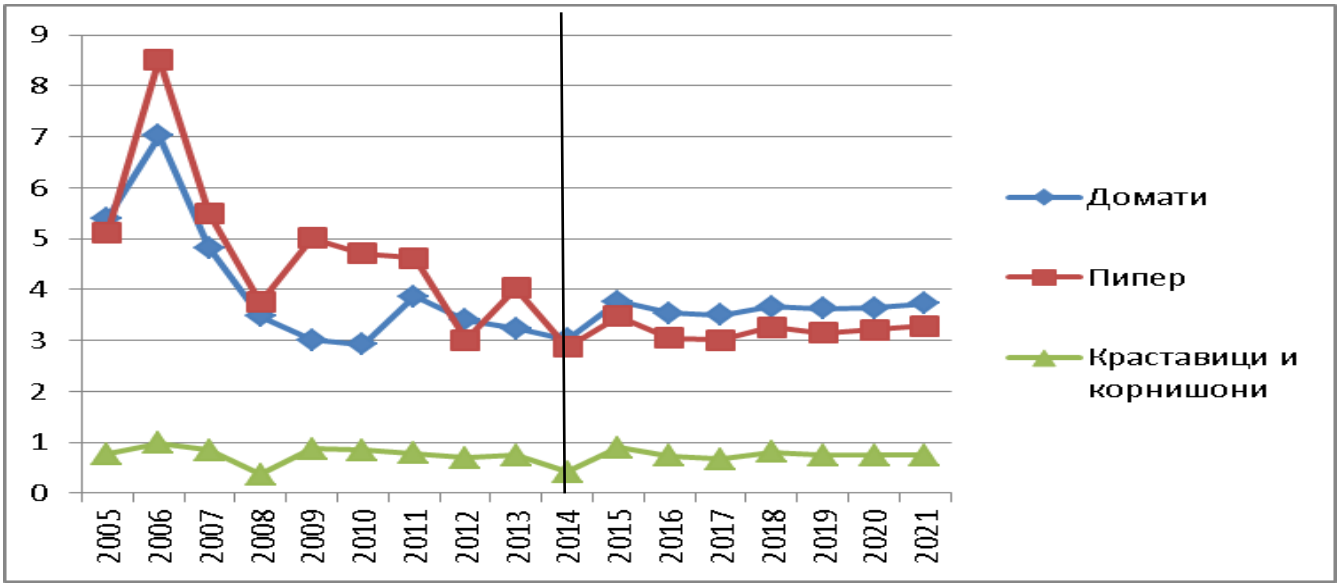

Източник: МЗХ, проект CAPA

Производство

През последните 10 години в нашата страна се наблюдава тенденция на спад на произведената продукция в сектор зеленчукопроизводство. Това е пряко свързано с намаляването на площите през годините, както и с факта, че средните добиви от основните култури се колебаят и зависят силно от климатичните условия.

Сред основните проблеми на българските зеленчукопроизводители са и малките им размери и съответно сравнително малките произвеждани количества, което затруднява пазарната реализация. Родните производите-

ли са и в силна конкуренция с вносната продукция.

Причините за ниското производство са многообразни и комплексни – намаляване на броя на стопанствата, отглеждащи зеленчуци; намаляване на размера на площите; разрушената хидромелиоративна мрежа; силната зависимост от метеорологичните условия; силна конкуренция от вносни количества зеленчуци; ниско подпомагане от страна на държавата. Сред другите фактори за ниските нива на продукцията и изоставането на сектор зеленчукопроизводство като цяло са липсата на достатъчен брой квалифицирани служители, изоставане в технологиите, спрямо конкурентите и т.н.

Съгласно разработената и приложена методология се предвижда в средносрочен план (до 2021 година) производството на домати да се повиши, най-вече поради очаквания ръст на средните добиви. Тези предвиждания са свързани с технологично обновяване и подобряването на сортовата структура. При полското производство, представено на фигура 2 – общата продукция от домати се очаква да достигне около 132,4 хил. тона през 2021 г., производството на пипер – 56,4 хил. тона и полското производство на краставици и корнишони – 56,9 хил. тона. Съгласно направените от нас предвиждания най-силен ще бъде ръста при доматите.

Фиг. 2. Динамика на полското производството от домати, пипер и краставици до 2021 г., хил. тона

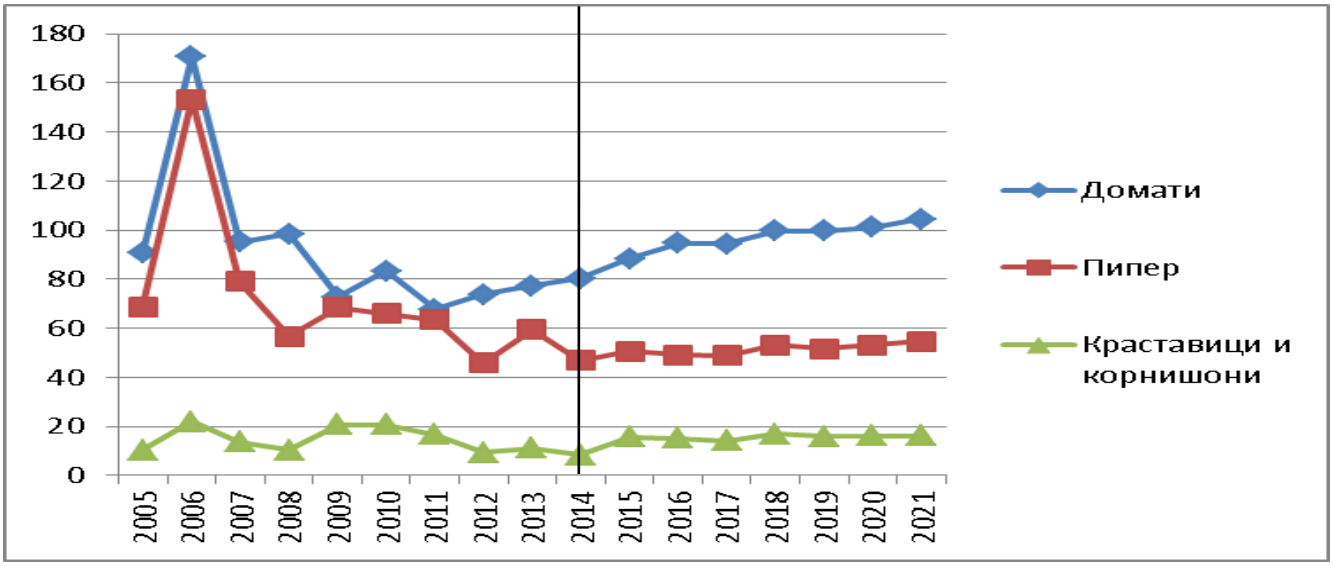

Източник: МЗХ , проект CAPA

Средни добиви

Българското зеленчукопроизводство се характеризира с много ниски нива на средните добиви, които могат да бъдат обяснени както със силното влияние на метеорологичните условия, недостатъчно добре поддържаната и налична хидромелиоративна мрежа, така и с ниската ефективност и технологии на производството. Високите разходи при самото производство и ниското ниво на подпомагане води до реализиране на големи разходи, висока себестойност на получаваната продукция и в крайна сметка ниска конкурентоспособност на всеки един произведен продукт.

Средните добиви при полското производство на домати, пипер и краставици се характеризират с големи колебанията по години. През 2014 година например средният добив на доматите полско производство е 26,60 т/ха, което е с почти 60% повече от средния добив през 2005 година, но през 2015 година добивът е 23,48 т/ха. Големи са колебанията и при средните добиви при краставиците полско производство. При тях средните добиви през 2015 година са 17,32 т/ха, което е с 30% повече от 2005 година, но през 2008 година например, този добив е 26,6 т/ха. Най-стабилни, но същевременно и най-ниски са средните добиви от пипер полско производство.

Съгласно направените от нас предвиждания се очаква умерено положителна тенденция в средните добиви до 2021 година. този ръст обаче е твърде далеч от средните добиви в конкурентни на България страни в производството на зеленчуци. Причините за този, макар и незначителен ръст се очаква да бъдат: подобряване в технологично отношение, решаване на ключовия въпрос с напояването, както и по-високото подпомагане в сравнение с досегашните нива.

Фиг. 3. Динамика на добивите до 2021 г., тона/ха

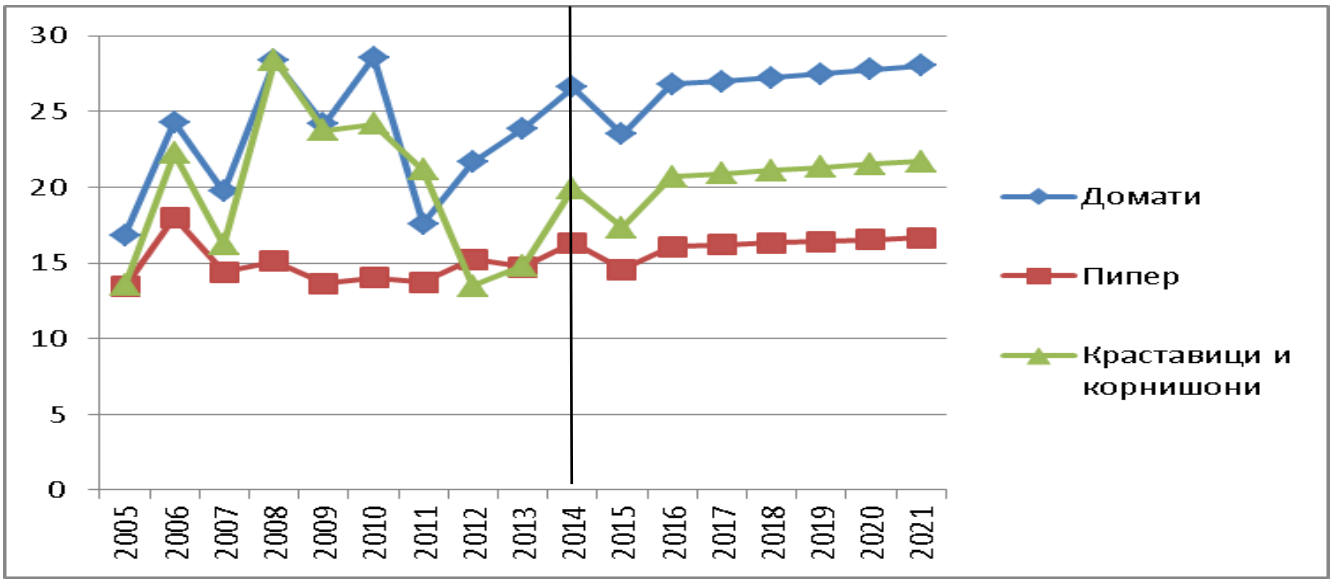

Източник: МЗХ, проект CAPA

Оранжерийно производство

Общата оранжерийна площ в страната варира, но след 2006 г. се задържа на сравнително постоянно ниво в рамките на 1 000 ха. Съотношението между полиетиленовите и стъклените оранжерийни комплекси е разпределено почти по-равно, като само през 2011 г. се забелязва известно увеличение на оранжериите с PVC покритие. В последната година в този сектор трябва да се е почувствал световния спад в цените на петрола и природният газ, което представлява и най-сериозната пречка пред рентабилността на производството.

Предизвикателство пред оранжерийното производство в България обаче е основно ембаргото за Русия, което косвено води до засилен натиск на пренасочен внос откъм Турция, Испания и Гърция. В последните години, Турция също се опитва да увеличи площите с краставици, които доминират в

производствената структура на българското оранжерийно производство, което вероятно ще създаде напрежение и ще притисне родните производители и специализацията, която те са изградили.

Над 90 % от оранжерийното производство в България е именно от домати, краставици и корнишони, и пипер. В средносрочен план до 2021 година не се очаква площите да се увеличават, а по-скоро да се запазят на сегашните си ниво.

Фиг. 4. Динамика на общата оранжерийна площ до 2021г., хил. ха

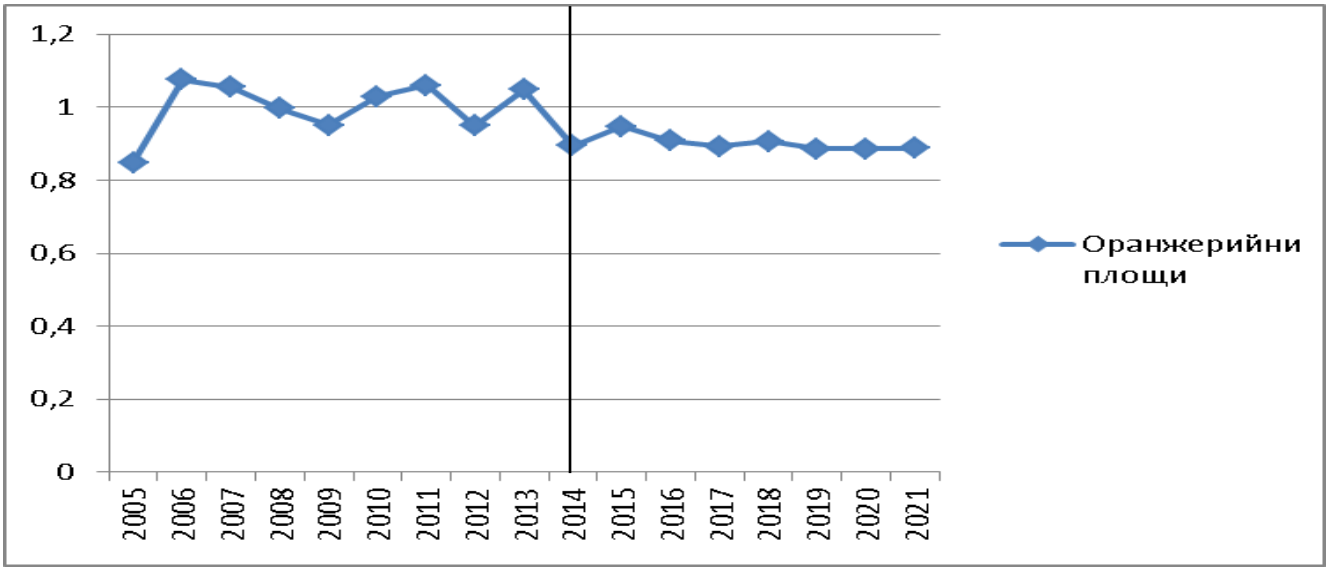

Източник: МЗХ, проект CAPA

Оранжерийното производство се характеризира с нуждата от високи инвестиции и технологични решения с оглед постигане на максимална ефективност. Много от оранжериите в момента не работят, но се водят на отчет, поради различни причини.

С най-голям дял в оранжерийното производство е производството на краставици и корнишони. Очакванията са през следващите 5 години то да продължи да бъде доминиращо сред оранжерийните площи, като се задържи на нива от около 40 хил. тона годишно. Краставиците са и с най-голям дял на износ сред зеленчуковите култури, което допълнително е стимул за поддържане на стабилно производство. Както беше споменато насочването на турските производители към оранжерийното производство на краставици може да се доведе до нови предизвикателства за българските зеленчукопроизводители. Евентуалният натиск на цените от страна на турските производители също би могло да се окаже неблагоприятно за задържането на конкурентните позиции, извоювани от българските оранжерийни зеленчукопроизводители на външния пазар.

Доматите са следващата по производство зеленчукова култура в оранжериите. Очакванията за оранжерийното производство са да бъде малко под 30 хил. тона годишно. Основната пречка пред производството на оранжерийни домати е, че това е по-скъпо производство, изисква по-дълъг вегетационен цикъл и страната, макар и да попада в топлата част на Европа, се намира в съседство с Турция и Гърция, където условията са

по-добри, от гледна точка на производство на ранна реколта от домати.

Пиперът е с най-малък дял в оранжерийното производство от разглежданите култури като се предвижда той да се задържи на досегашното си ниво от 5 000 тона годишно. Пиперът е продукт, който няма активно търсене за прясна консумация, което му отрежда минимално място в оранжерийното производство.

Фиг. 5. Динамика на оранжерийното производство до 2021 г., хил. тона

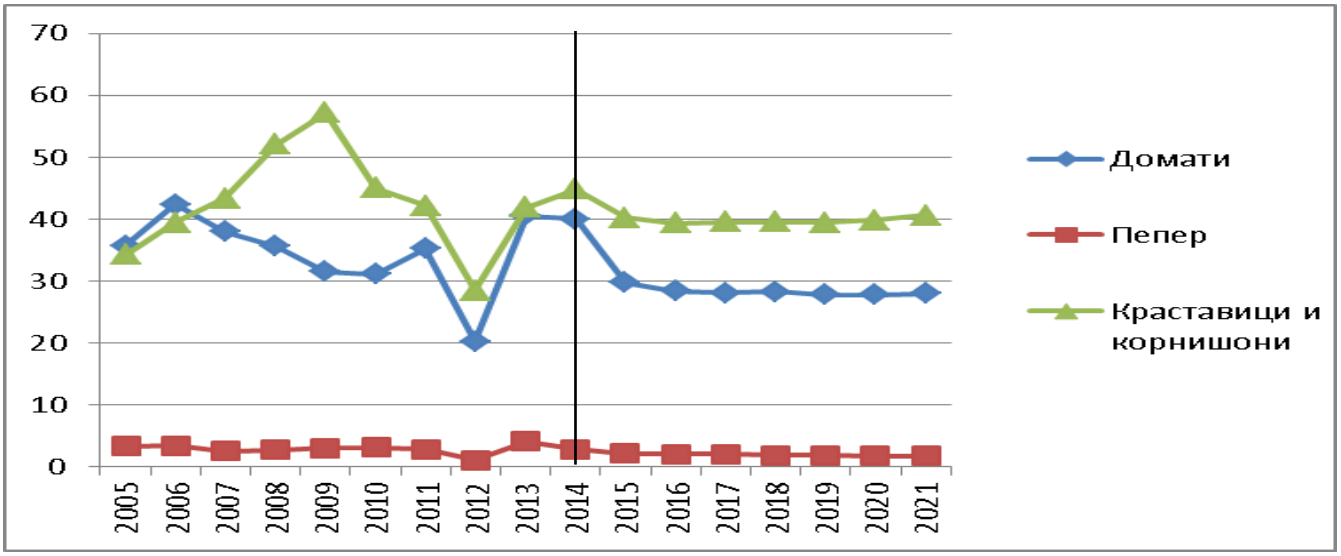

Източник: МЗХ , проект CAPA

ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ТЪРСЕНЕТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ

Потребление

Зеленчуковите култури имат две основни предназначения – за прясна консумация и за преработка в ХВП. Съществува тясна връзка между ниските доходи, социалните фактори и недостатъчната консумация на плодове и зеленчуци. Освен колебанията в производството на зеленчуци в България през разглеждания исторически период 2005-2014 година се наблюдава и колебание в потреблението на трите вида зеленчуци.

Въпреки широко възприеманите здравословни качества и ползите от консумация на пресни зеленчуци, българите не консумират големи количества. Като след 2007 година и приемането на страната ни в ЕС прясната консумация на зеленчуци бележи спад, свързан с повишаването на цените и ниската покупателна способност.

До някаква степен, българският потребител се опитва да компенсира по-ниското потребление на пресни зеленчуци с повече преработени зеленчукови консерви, зад което стоят, както икономически причини, така и традиции и хранителни навици.

При зеленчуците има по-висока ценова еластичност на потреблението, която особено се проявява в сезоните, когато се предлага преобладаващо оранжерийна продукция, която е по-скъпа. Именно по-ниската покупателна способност на населението поддържа на все още високи нива площите и оттам производството и самозадоволяването със зеленчуци от собствени семейни градини.

Прясната консумация в най-силна степен е свързана с доходите на населението и покупателната му способност. В краткосрочен план не се очаква рязко нарастване на количествата домати, пипер и краставици за прясна консумация в страната. Предвижданията в средносрочен план са за минимално повишаване на консумацията на домати до 133,5 хил. т., но при пипера и краставиците нивата не се очаква да нарастват, а ще са на нива от около 60 хил. тона годишно.

Фиг. 8. Потребление за прясна консумация на домати, пипер и краставици, хил. тона

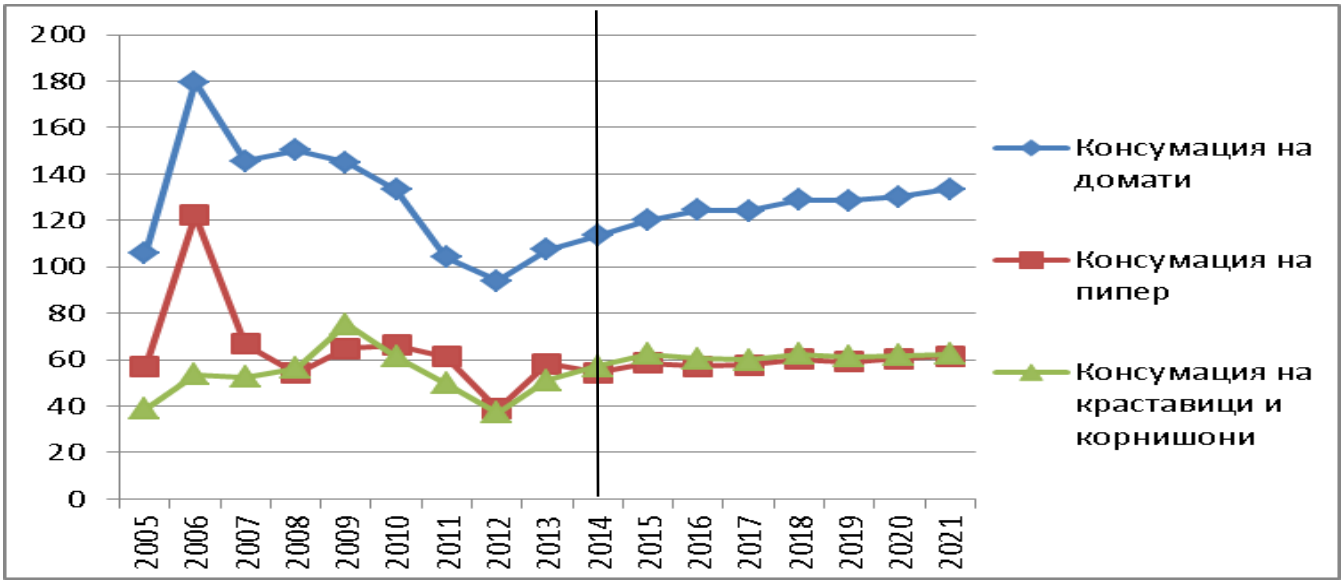

Източник: НСИ, проект CAPA

Преработка

Консервната промишленост у нас е основно експортно ориентирана, като 70% от износа е предназначен за страни от ЕС. През последните няколко години се наблюдава трайна тенденция на нарастване на преработените под една или друга форма домати. Ръстът през 2014 година спрямо 2005 година е над 80%, като очакванията са тази тенденция да се задържи, като до 2021 година количеството преработени домати ще бъде около 47 – 50 хил. тона. Това се дължи на широкия кръг от преработени продукти, в които под една или друга форма се влагат домати.

За разлика от доматите, количествата пипер в преработвателната промишленост намаляват спрямо 2005 година. През 2014 година за преработка е използвано най-малкото количество пипер (от 2005 година насам) – 15,1 хил.тона, което е с 43% по-малко от 2005 година. През следващата година се наблюдава ръст като предвижданията в средносрочен план до 2021 година са преработените количества пипер да са около 20 хил. тона.

Краставиците и най-вече корнишоните за преработка, са на доста по-ниски нива, като те се очаква да се задържат около 1,5 – 2,5 хил. тона, с незначителна тенденция на растеж. По този начин, България, която исторически има добри позиции в производството на стерилизирани корнишони, където производството е достигало до над 20 хил.т., в момента въобще не може да разчита на някаква промяна и съживяване.

Голяма част от българската преработвателна индустрия се захранва с вносни суровини, тъй като родното производство не може да задоволи нуждите на отрасъла. Предвижданията за развитието на българското производство предопределят и бъдещата зависимост на ХВП от вноса на зеленчуци.

Фиг. 9. Преработени количества домати, пипер и краставици, хил. тона

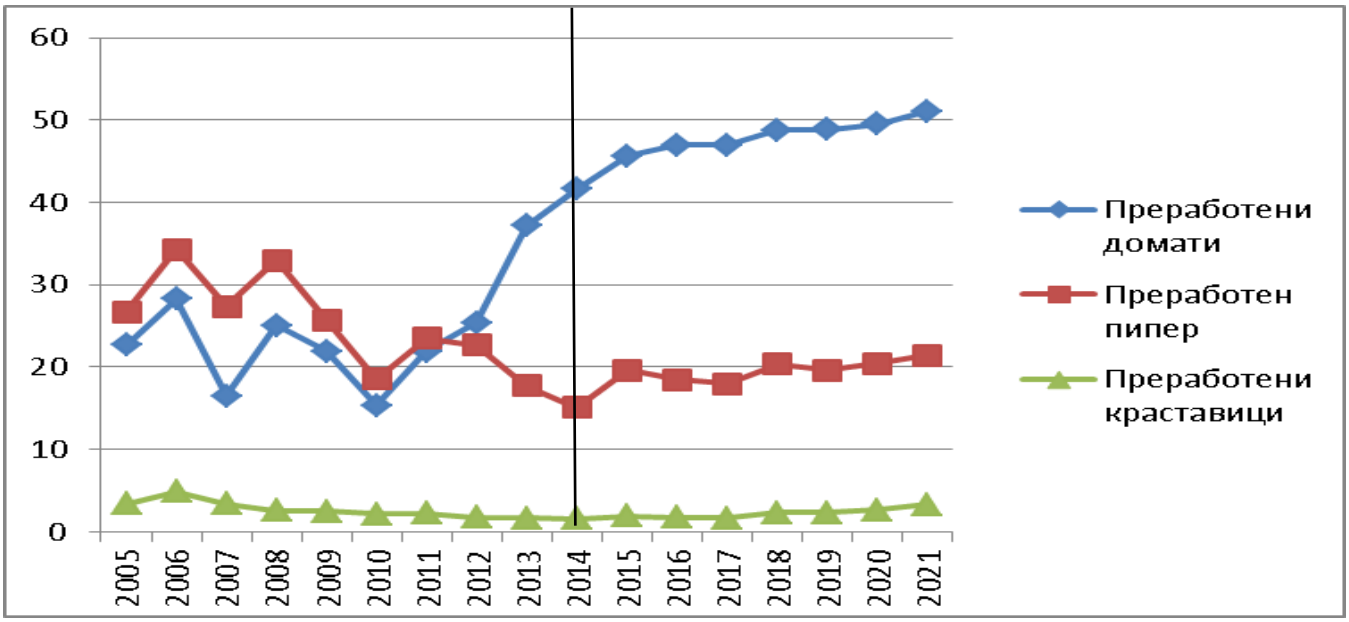

Източник: НСИ, проект CAPA

Износ и внос на зеленчуци

Въпреки че селското стопанство е един от отраслите на българската икономика с положителен търговски баланс, вносът на зеленчуци у нас надвишава многократно износа. Проблемите свързани с производството, както и невъзможността на родното производство да задоволява напълно преработвателната промишленост предопределят високия внос на зеленчуци от чужбина.

Друг фактор е близостта на България до страни с по-подходящи климатични условия за отглеждане на зеленчуци, които имат възможност да постигнат по-ниска себестойност и съответно да предложат по-ниски цени. Това основно важи за сезоните от годината, където времето в България не спомага за засаждането и вегетацията на полски зеленчуци, а производството на оранжерийни такива се получава с по-високи разходи, което затруднява тяхната реализация на един открит, конкурентен и динамичен пазар, доминиран от големите търговски вериги. В същото време обаче, в полското производство България също изостава, като тогава притежава по-добри природни предимства в сравнение с други страни, откъдето в момента внася домати, пипер и краставици, което явно говори за сериозни структурни проблеми.

Единствено при краставиците се наблюдава по-големи изнасяни количества. Преди няколко години дори, износът е превишавал вноса, но в последните години вносът на краставици е между 2-3 пъти по-висок от износа.

Вносът на зеленчуци се характеризира и с висока степен на сезонност, като поради неголемите количества зеленчуци, произ-

веждани в оранжерии у нас, все още има месеци от годината, в които се разчита на вносни зеленчуци за задоволяване както на прясната консумация така и на ХВП. В зависимост от сезона, вносът на зеленчуци идва от различни страни, като основно от съседни страни производителки.

Износът на пресни домати през 2015 г. е 2,4 хил. тона. Регистрираният износ на краставици и корнишони през 2015 г. е 6,3 хил. тона, а на пипер едва хиляда тона. С наложеното ембарго за Русия няма как да се очаква ръст в количествата изнасяна от страната ни продукция.

Фиг. 10. Динамика при износа и вноса на домати, хил. тона

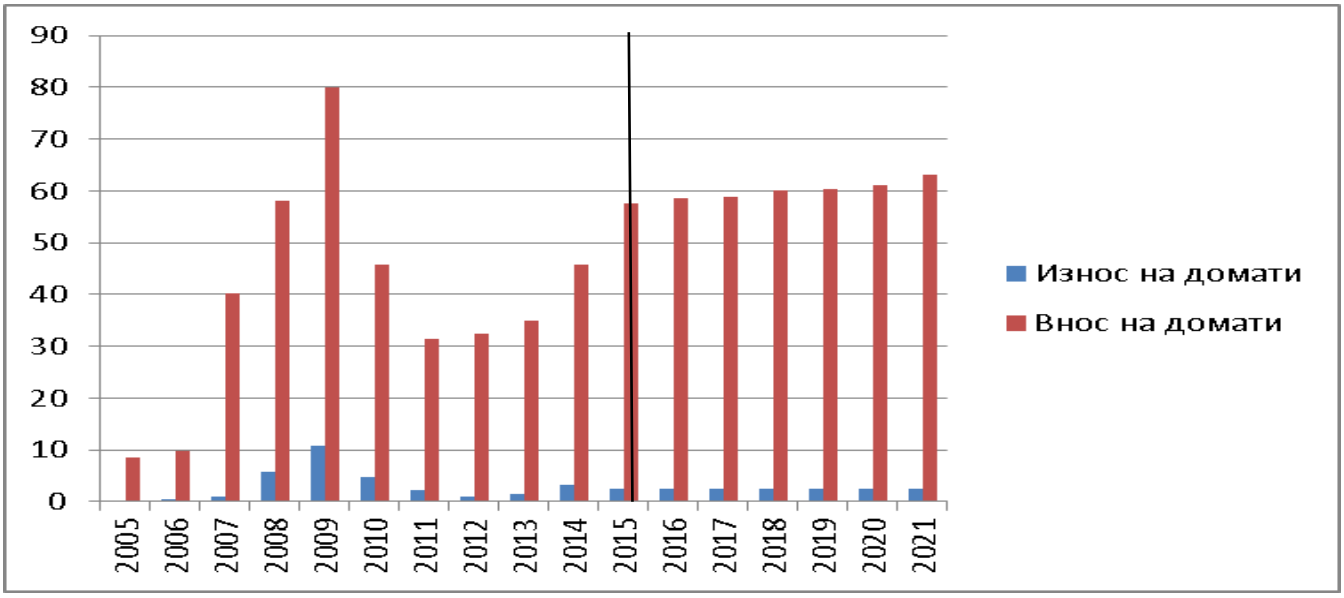

Източник: НСИ, проект CAPA

Фиг. 11. Динамика при износа и вноса на пипер, хил. тона

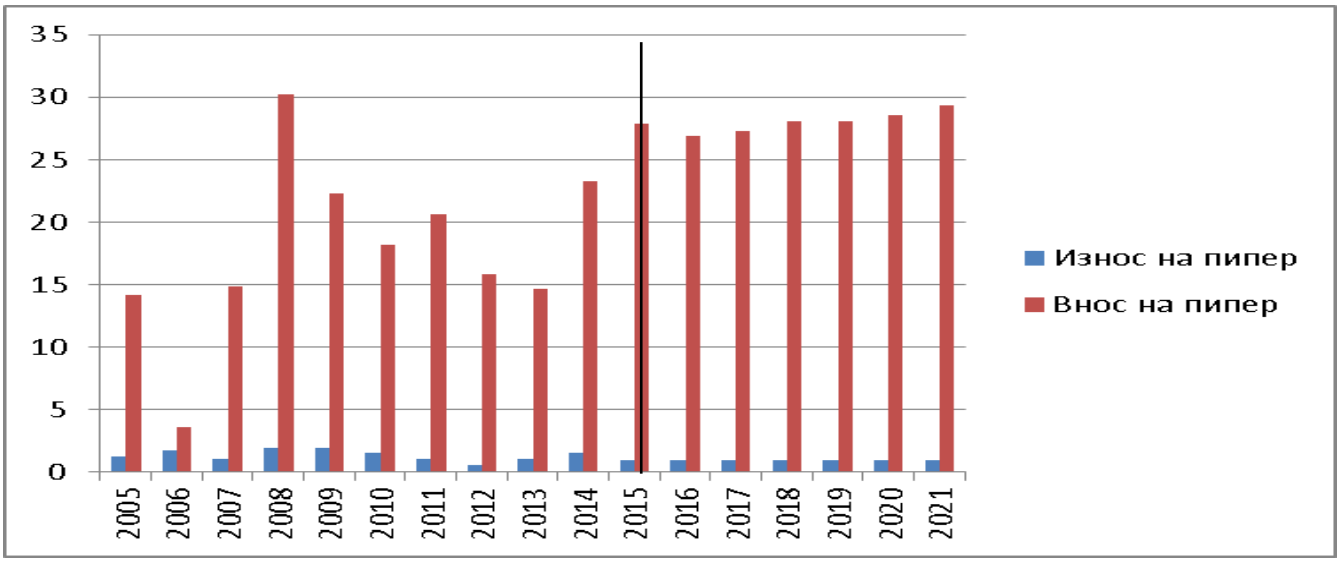

Източник: НСИ, проект CAPA

По отношение на вноса тенденцията за трайно повишение, както в натурално, така и в стойностно изражение ще се задържи. През 2015 г. страната ни е внесла 57,5 хил. тона домати, 27,9 хил. тона пипер и 17,8 хил. тона краставици. Вносът на домати е основно от Турция, Македония, Гърция, а в последните години и от Полша, и други страни. Увеличение на внесените количества се наблюдава и при пресните краставици и корнишони. Най-големи вносители са отново Турция, Гърция и Македония.

В краткосрочен план не може да се очаква настоящата ситуация да се промени, като положителното от открояващите се тенденции е, че преработвателната промишленост увеличава своите обеми, като увеличава своето присъствие на вътрешния пазар. Нивото на вноса ще продължи да превишава износа, страната ни ще продължи да бъде нетен вносител на зеленчуци.

Фиг. 10. Динамика при износа и вноса на краставици, хил. тона

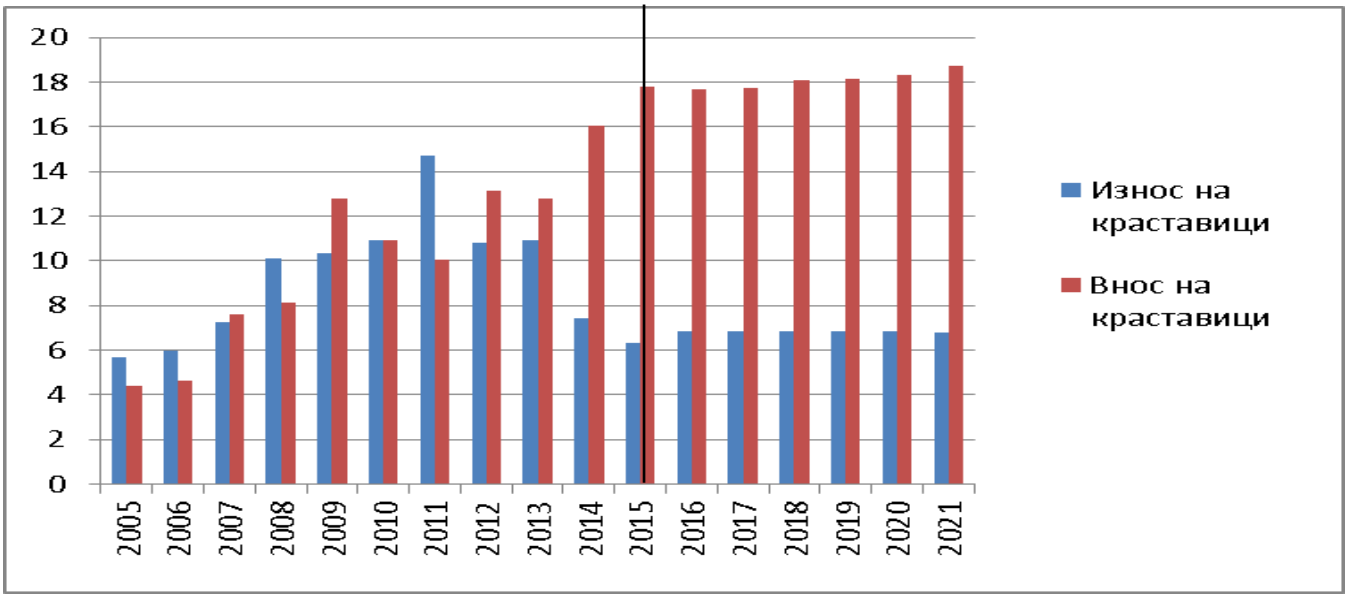

Източник: НСИ, проект CAPA

При вноса на зеленчуци неблагоприятно явление представлява нерегламентирания, нелоялен и недекларирен внос, който значително ощетява местните производители и изкривява пазара. Количествата на този внос е трудно да се оценят, но по данни на производителите той е огромен, за него не се плащат никакви данъци и такси и не подлежи на санитарен контрол, което се отразява на цените.

ЦЕНИ

Изкупните цени на домати, пипер и краставици се характеризират с ясно изразена сезонност, не само при полското производство, но и при зеленчуците оранжерийното производство. Сред факторите за формиране на цените са количествата произведена и търсена продукция, както и внасяните количества и вносните цени. Формирането на цените е свързано и с сравнително малката възможност на дребните земеделски производители от сектор зеленчукопроизводство да оказват по-силно влияние при определя-

нето на цените. Това допълнително подчертава нуждата за обединения и организации на производители в зеленчукопроизводството, с оглед договарянето на по-добри търговски условия и цени.

Фиг. 6. Динамика на изкупните цени на зеленчуците, полско производство до 2021 г., лв./тон

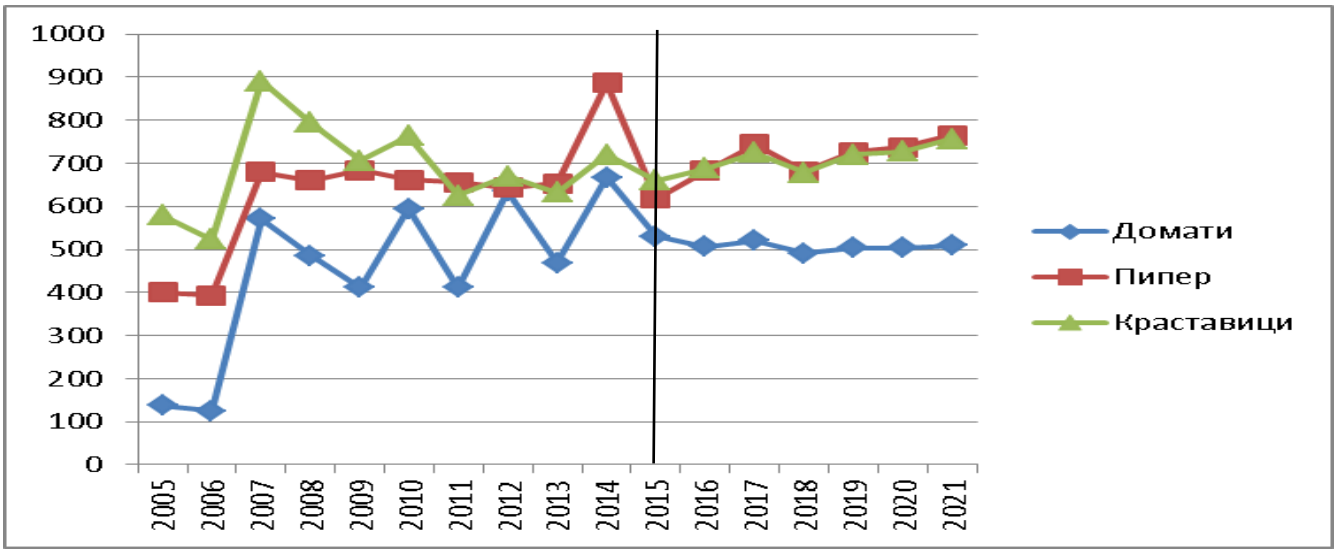

Източник: НСИ , проект CAPA

Предвижданията от разработения от екипа модел показват, че изкупните цени в краткосрочен план, при условие че няма екстремни климатични промени или други фактори, които да засегнат производството или търговията, няма да се увеличат драстично и ще се движат в диапазона от 0,50 лв./кг. при доматите и 0,60лв/кг за пипер и краставици – полско производство.

Фиг. 7. Динамика на изкупните цени на зеленчуци, оранжерийно производство до 2021 г., лв./тон

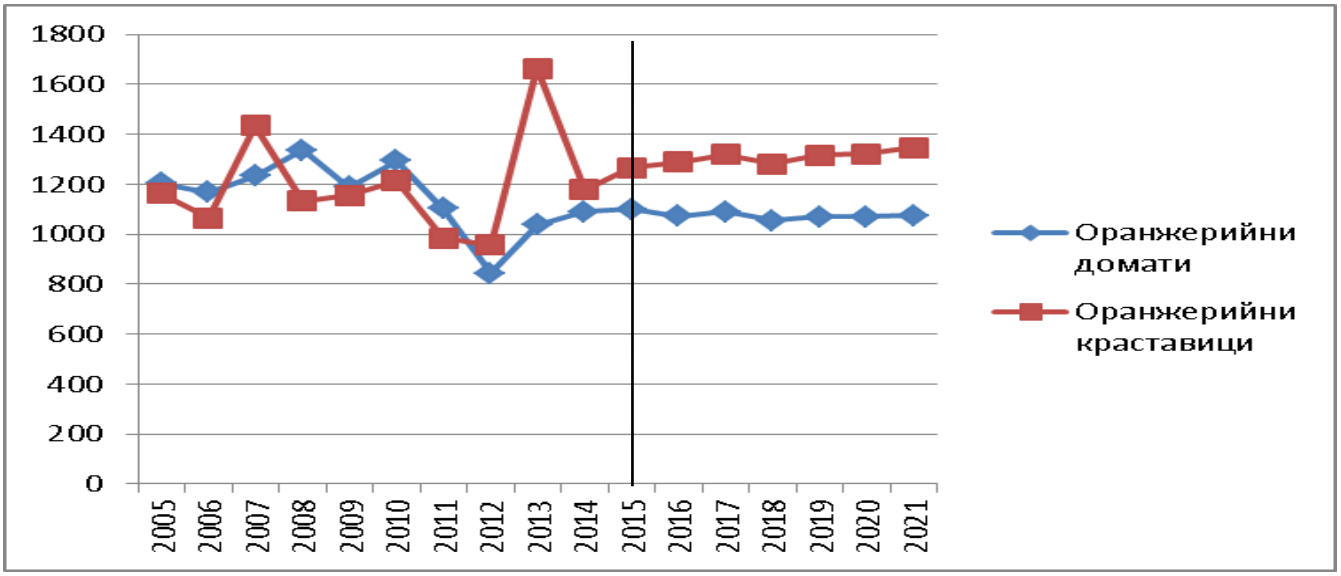

Източник: НСИ, проект CAPA

При оранжерийното производство изкупните цени са на доста по-високи нива, което е обусловено от значително по-високите производствени разходи свързани преди всичко с цените на енергийния ресурс използван за отопление. При оранжерийното производство предвиждания са цени от около 1,07 лв./кг. за доматите и 1,32 лв./кг. за краставиците. Трябва също да се спомене, че се наблюдава съществуването на двойни цени в магазинната мрежа на български оранжерийни зеленчуци и вносни зеленчуци, където първите се предлагат на по-висока цена. Това означава, че има предпочитания към българската продукция, което дава основание да се очаква и по-добра изкупна цена.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- Въпреки че в новия програмен период са предвидени средства за обвързана подкрепа, очакванията са те да допринесат за поддържане на производството, но не и да допринесат значително за увеличаването им.
- В краткосрочен аспект, очакваното леко увеличение на площите от домати, пипер и краставици не може да промени драстично сегашните тенденции в производството. В оранжерийния сектор, се очаква запазване на площите с оранжерии.
- В сектора съществува огромен пазарноструктурен проблем в липсата на сдружаване между производителите. Търсеното решение чрез хоризонтално сдружаване няма да даде резултат скоро. Вариант е да се изграждат вертикални кооперативни структури, които могат да бъдат инициирани, както от асоциациите и съюзите, така и от частния бизнес.
- Секторът се нуждае от технологично обновяване и има нужда от инвестиции, иновативни и високо производителни технологии, които да повишат нивото на производство и оттам да подобрят ефективността му.
- Намирането и влагането на частни инвестиции в един рисков сектор като зеленчукопроизводството не е много оптимистично в момента, заради което трябва по-силно да се използват възможностите на публичните фондове.
- При подпомагане на преработвателни предприятия трябва да се търси ефекта върху земеделските производители и потребителите и да се стимулира не само създаването на собствени насаждения, но и интегрирането им в съвместна дейност.
- Разкриване на ясни възможности за асоциациите и съюзите на производителите да участват в инвестиционните мерки и в изграждане на инфраструктура и организация, която да подпомогне следберитбения маркетинг на производството, който е основна слабост на сектора.
- Сигналите за ръст при производството на зеленчукови консерви са положителни, като пътят е да се произвежда качествена продукция, а не заместители и сурогатни изделия.
- Цените от анализираните зеленчукови култури не се очаква да се променят значително. Цената на вносните зеленчуци ще продължи да оказва натиск върху поведението на земеделските производители.
- Вносът ще продължи да доминира над износа и е трудно да се очаква, че страната ще промени значително отрицателно си търговско салдо при търговията със зеленчуци.

ПРОДУКТОВИ БАЛАНСИ

Продуктов баланс при домати

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					хил. ха				
Открити площи	3,2	3,0	3,8	3,5	3,5	3,7	3,6	3,6	3,7
					тон/ха				
Средни добиви	23,87	26,60	23,48	26,79	26,96	27,23	27,49	27,76	28,02
					хил. тона				
Производство	117,9	120,5	118,2	123,2	122,6	128,0	127,4	129,0	132,4
Внос	35,1	45,7	57,5	58,5	58,8	60,1	60,5	61,2	63,0
Общо предлагане	**153,0**	**166,2**	**175,7**	**181,7**	**181,4**	**188,2**	**187,9**	**190,2**	**195,4**
Потребление	151,4	162,8	173,2	179,3	179,0	185,7	185,4	187,8	192,9
Преработка	37,2	41,6	45,6	47,0	46,9	48,7	48,8	49,6	51,1
Човешка консумация	107,5	113,5	120,1	124,5	124,3	128,9	128,5	130,1	133,5
Загуби	6,7	7,7	7,5	7,8	7,8	8,1	8,0	8,1	8,3
Износ	1,6	3,4	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Общо търсене	**153,0**	**166,2**	**175,7**	**181,7**	**181,4**	**188,2**	**187,9**	**190,2**	**195,4**
					лв./тон				
Цени полски домати	468,2	666,5	530,2	506,0	520,5	490,5	504,3	504,0	509,1
Цени оранжерийни домати	1037,45	1090,99	1099,81	1072,69	1088,99	1055,19	1070,70	1070,42	1076,14

Продуктов баланс при пипер

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					хил. ха				
Открити площи	4,0	2,9	3,5	3,0	3,0	3,3	3,1	3,2	3,3
					тон/ха				
Средни добиви	14,73	16,34	14,56	16,09	16,22	16,34	16,41	16,53	16,66
					хил. тона				
Производство	63,7	49,9	52,8	51,2	50,9	55,2	53,5	55,0	56,4
Внос	14,7	23,3	27,9	26,9	27,3	28,0	28,0	28,6	29,4
Общо предлагане	**78,3**	**73,2**	**80,7**	**78,1**	**78,2**	**83,3**	**81,5**	**83,6**	**85,8**
Потребление	77,3	71,6	79,8	77,2	77,2	82,3	80,5	82,6	84,8
Преработка	17,7	15,1	19,6	18,4	17,9	20,4	19,6	20,4	21,4
Човешка консумация	58,4	54,3	58,5	57,1	57,6	60,2	59,2	60,5	61,7
Загуби	1,2	2,2	1,7	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Износ	1,0	1,6	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Общо търсене	**78,3**	**73,2**	**80,7**	**78,1**	**78,2**	**83,3**	**81,5**	**83,6**	**85,8**
					лв. /тон				
Цени полски пипер	653,8	886,6	618,5	683,2	743,4	681,1	725,9	737,1	764,5

Продуктов баланс при краставици и корнишони

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
					хил. ха				
Открити площи	0,8	0,4	0,9	0,7	0,7	0,8	0,7	0,8	0,7
					тон/ха				
Средни добиви	14,81	19,94	17,32	20,69	20,89	21,10	21,30	21,51	21,71
					хил. тона				
Производство	53,0	53,3	55,8	54,5	53,7	56,5	55,4	56,0	56,9
Внос	12,8	16,0	17,8	17,7	17,8	18,1	18,1	18,3	18,7
Общо Предлагане	65,8	69,3	73,6	72,2	71,4	74,6	73,6	74,3	75,6
Потребление	54,9	61,8	67,3	65,3	64,6	67,7	66,7	67,5	68,8
Преработка	1,7	1,6	1,9	1,7	1,7	2,4	2,4	2,7	3,3
Човешка консумация	51,2	57,3	62,3	60,6	60,0	62,3	61,3	61,7	62,4
Загуби	2,0	3,0	3,1	3,0	3,0	3,1	3,0	3,1	3,1
Износ	10,9	7,4	6,3	6,9	6,8	6,9	6,8	6,8	6,8
Общо търсене	65,8	69,3	73,6	72,2	71,4	74,6	73,6	74,3	75,6
					лв./тон				
Цени полски краставици,	631,7	720,3	660,6	688,2	724,6	678,4	720,2	727,4	756,6
Цени оранжерийни краставици	1662,75	1179,03	1265,77	1288,97	1319,53	1280,69	1315,85	1321,91	1346,42

ЛИТЕРАТУРА

1. Eurostat Agriculture Statistics: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/
2. FAO Statistics http://faostat.fao.org/site/342/default.aspx
3. Аграрни доклади, 1998-2015, МЗХ
4. МЗХ, „Агростатистика“ 1998-2015г.
5. НСИ, Статистически годишници 2000 –2014г.